

LEHET-E MA A FÖLTÁMADT KRISZTUST HIRDETNI?

A Szentírásba foglalt isteni kinyilatkoztatásról azt tanítja a II. vatikáni zsinat, hogy „mindazt, amit a sugalmazott vagy szent szerzők leírnak és állítanak, szükségszerűen állítja a Szentlélek is, azért hinnünk kell hogy a Szentírás könyvei biztosan, hűségesen és tévedés nélkül tanítják azt az igazságot, melyet Isten a mi üdvösségünkre a szent iratokban leíratni akart”. (*Ist. Kinyil.* 11.) A zsinat éppen ennek alapján azt is megállapítja, hogy „Isten a Szentírásban az emberekhez emberi módon beszél. A szentírásmagyarázónak, hogy megállapítsa, mit akar velünk közölni Isten, szorgosan meg kell vizsgálnia, mit akart a szent szerző kifejezni s az ő szavain keresztül Isten mondani”. (*Ist. Kinyil.* 13.) Nem kétséges ezek alapján, hogy a Szentírásban foglalt tanítások, események és tények magyarázata nem olyan egyszerű, mert a Szentírás szavai magukon viselik az emberi szerző korának gondolkodás- és kifejezőmódját, történetileg korhoz kötöttek, annak a kornak pontos figyelembevétel nélkül tehát lehetetlen helyes szentírásmagyarázatot adni.

A II. vatikáni zsinat már idézett tanítása a négy evangéliummal kapcsolatban a következőket mondja: „Az Anyaszentegyház szilárdan és állhatatosan vallotta és vallja, hogy a . . . négy evangélium — melynek történetiségét kétségkívülinek tartja — hűségesen tartalmazza mindazt, amit Jézus, az Isten Fia, az emberek között tartózkodva az emberek üdvösségéért tényleg cselekedett és tanított mennybemenetele napjáig.” (V. ö. *Apcsel.* 1, 1—2). „Az apostolok viszont az Úr mennybemenetele után az ő mondásait és tetteit a hallgatónak azzal a teljesebb megértéssel adták át, amellyel Krisztus megdicsőülése után és az Igazság Lelkének megvilágosítása alapján rendelkeztek.” (*Ist. Kinyil.* 19.)

Krisztus megdicsőülése, azaz föltámadása ezen az alapon is alapja, föltétele és központja az egész keresztény hitnek, hiszen a húsvéti föltámadás nélkül nincs evangélium, nincs krisztusi hit. Ezt fejezi ki megdöbbentő keménységgel Szent Pál: „Ha pedig Krisztus nem támadt föl, hiábavaló a mi igehirdetésünk s hiábavaló a ti hitetek is . . . ha Krisztus nem támadt föl, semmit sem ér a hitetek, mert még mindig bűneitekben vagytok.” (1 *Kor.* 15, 14—17.)

Helyesen emeli ki *H. Conzelmann*, hogy az ősegyháznak kezdettől fogva megingathatatlan meggyőződése az, hogy Jézust az Isten a halálból föltámasztotta, sőt az egész keresztény hit végeredményben lényegileg ebben a föltámadásban való hit, ahogy Szent Pál mondja: „Ha száddal való, hogy Jézus az Úr, és szívedben hiszed, hogy Isten föltámasztotta őt a halálból, üdvözülsz.” (*Róm.* 10, 9.) Helyesen fűzi hozzá *Conzelmann* azt is, hogy bármilyen korba is helyezzük a Jézus föltámadásáról szóló különböző szentírási helyeket, nem lehet kétséges az, hogy az ősapostoli evangélium-hirdetésnek kezdettől fogva a megfeszített Krisztus föltámadása volt a központja. (*Religion in Geschichte und Gegenwart*, 3. kiadás, I. 698—700.)

Jézus Krisztus föltámadása azonban nemcsak a keresztény hitnek föltétele és tárgya, hanem döntő problémája a hitellenes kritikának s a mai világ kereszténységgel szembeni állásfoglalásának is. Nem kétséges ugyan, hogy az apostolok kezdettől fogva hirdették a föltámadt Krisztust

s hogy hitüknek számtalan írott tanúbizonyságát is olvashatjuk az Újszövetségben, tanításuk, egész prédikációjuk is föltételezi annak a megértésnek és annak a hitnek a világosságát, amelyet csak a föltámadás után nyertek el a tanítványok. A kérdés azonban, amelyet mind többen vetnek föl, vajon ez az akkori apostoli hit azonos módon elfogadható-e a mai ember számára is? Hiszen mint a II. vatikáni zsinat is tanítja, a szent szerzők koruk gondolatvilágát, általános világgépét és kifejezőmódját használják fel tanításuk kifejezésére, márpedig a mai ember világgépe egészen más, mint Krisztus tanítványaié.

Bultmann nézeteinek kritikája

Ez a mai világgép, mint annyiszor hallani, tökéletesen zárt, természettudományilag meghatározott törvényekkel körülírt. A mai természettudomány számos képviselője vallja azt, hogy minden jelenség mögött evilági ok vagy okok sorozata áll, más ún. természetfölötti oknak, erőnek, Isten akaratának a természetbe való belenyúlására gondolni sem lehet. Ahogy azt E. Käsemann írja: „A történeti kritika azt bizonyítja, hogy valóságos csoda nincs. Másutt is (t. i. a Szentíráson kívül) előforduló lelki- testi gyógyulásokat kivéve történetileg semmi sem bizonyítható.” (R. G. G. 3. VI. 1837.) Ha tehát a mai ember világgépe és tudománya elvileg elutasítja a csodának még a lehetőségét is, akkor számára az Újszövetség legnagyobb csodájának, Jézus föltámadásának a ténye is elfogadhatatlan. Ezen a nézeten van a neves protestáns teológus, R. Bultmann is: „Az ember — írja szó szerint — nem használhat elektromos áramot és rádiókészüléket, betegség esetén modern orvosi és klinikai eszközöket, és ugyanakkor nem hihet az Újszövetség lélek- és csodavilágában.” (*Kerygma und Mythos* I. 18.) Bizonyos, úgymond, hogy Jézus tanítványainak a keresztfeszítés után dönteniök kellett Jézussal szembeni állásfoglalásukról, dönteniök kellett arról, hogy a Megfeszítettet elfogadják-e Isten küldöttének, a megváltás szerzőjének, vagy sem. Hogy azonban ez a döntés miképpen történt meg és miképpen alakult ki az egyes tanítványokban a húsvéti feltámadásnak a hite, azt szerinte nem lehet megállapítani, mert a szentírási elbeszélések erre vonatkozólag „csak legendákat” tartalmaznak. A föltámadás — adja elő a továbbiakban Bultmann — nem történeti tény, nem tudományosan megállapítható vagy megfogható esemény, hanem csak a tanítványok hite. Ezzel a hittel oldották meg a keresztfeszítés által keletkezett problémát, hogy t. i. kicsoda is a világ számára a keresztfeszített Krisztus. Azzal, hogy ők elhitték Krisztus föltámadását, a maguk részéről megmagyarázták és kiküszöbölték a kereszt „botrányát és oktalanságát”. (*Theologie des N. T.-es*, 1965. 47. kk. o.)

Az a világ, amelyet az Újszövetség föltételez, Bultmann szerint a mitológia világa, mely azonban összeférhetetlen a tudományos gondolkodással. Éppen ezért az újszövetségi Szentírást, a keresztény hitet meg kell szabadítani azoktól a „mitologikus” elemektől, amelyekben az ősegyház ige hirdetése megjelenik. Ezt a programját Bultmann 1941-ben hirdette meg először félreérthetetlen nyíltsággal: „*Entmythologisierung des Neuen Testaments*”, azaz „az Újszövetség mitosztalanítása”. S nem kétséges, hogy Bultmann szemében a legnagyobb „mitosz”, amit ki kell küszöbölni, Jézus Krisztus föltámadásának a ténye.

Abban minden nehézség nélkül egyetérthetünk Bultmannal, hogy az Újszövetség — akárcsak az Ószövetség — használ olyan fogalmakat, kifejezéseket és gondolatokat, amelyek időhöz és korhoz kötöttek és amelyek-

nek eredete a mitológiában keresendő. Ez a szóhasználat azonban korántsem jelenti azt, hogy a szent szerzők magukévá tették, vagy tanították volna a fölhasznált mitológikus elemeket. Ezek az elemek csak azt a célt szolgálják, hogy velük kifejezhessék azt az új tanítást, azt az eseményt, amelyet a hívők elé akarnak állítani. Ugyanúgy vagyunk ezzel, mint a festményekkel, amelyekben a festő természetszerűleg sokféle festékanyagot használ fel, de amelyekben nem a festékanyag, hanem az azzal kifejezett gondolat vagy művészi élmény a lényeges és a fontos. Az apostolok korának a világképe a régi keleti ember világképével azonos: fönt van a menny, az ember él a földön és lent az alvilágban van a pokol. A menny az Isten lakóhelye; ezért a megtestesülés annyit jelent, hogy Isten fia „leszállt a mennyből”; Krisztus megdicsőülése annyit jelent, hogy „Jézus fölment a mennybe és ül az Atyaisten jobbán”; Krisztus kereszthalála annyit jelent, hogy „alászállt poklokra” (azaz emberi lelke lement az alvilágba a „seol”-ba). Végeredményben mitológikus képnek tekinthető az az elnevezés is, mellyel Jézus önmagát jelöli meg: az „Emberfia” is. Ilyen mitológikus elemeket találunk az Újszövetségnek mindazokon a helyein, ahol a világ végéről, az utolsó ítéletről esik szó (*Mt* 24, 1—31; 25, 31—45; *1 Kor* 15, 20—58; *1 Tessz* 4, 13—18; *2 Tessz* 2, 1—14; de főleg a *Jel. könyve*). Nem kétséges, hogy az elmúlt korokban sokszor még a teológusok is összetévesztették a leírásnak, az ábrázolásnak elemeit az ábrázolt eseményekkel és tanításokkal, a formát a tartalommal, vagy ha tetszik: a külső ruhát és festékanyagot a hit tárgyával. Emiatt keletkezik a modern kor hívőjében nem egyszer az az érzés, hogy az újkor mintha megváltoztatná az ősi hitet.

Okkal hangoztatja Bultmann azt is, hogy Jézus föltámadását nem szabad úgy beállítani, mintha ez annyit jelentene, hogy egy halott viszszatért az evilági életbe, mint például a naimi ifjú, Jairus lánya vagy Lázár. A föltámadás ugyanis nem olyan történeti esemény, mint például Jézus élete, főleg pedig Jézus kereszthalála, amelyet kritikailag és történelmileg profán forrásokból bizonyítani és főbb vonásokban megállapítani lehet. Az Úr Jézus föltámadása után nem tért vissza földi működésének színhelyére, nem állt bele újra az Isten országának hirdetésébe, nem végzett semmiféle „nyilvános működést”. Jézus nem jelent meg az őt halálra ítéelő főtanácsnak, nem beszélt az Isten országának igazságáról a római helytartóval, Poncius Pilátussal, nem tanította a templomban vagy a zsinagógákban a népet. Ahogy Szent Péter mondja: „Őt (Jézust) ugyan keresztfára feszítették és megölték, de Isten harmadnapon feltámasztotta és nyilvánvalóan megmutatta, ha nem is az egész népnek, hanem az Isten által előre kijelölt tanúknak, vagyis nekünk, akik vele együtt ettünk-ittünk a halálból való feltámadása után.” (*Apcsel* 10, 30-41.)

Jézus föltámadása, a halál fölötti diadala nem evilági esemény, ahogy megtestesülésének ténye és módja sem evilági esemény. A megtestesülés jelentette azt, hogy az Ige, az örök Logosz (aki „kezdetben volt ... és az Istennel volt, és Isten volt”) belépett ebbe a világba, az Örökkévaló beleállt az időbe s megkezdte történelmi szerepét. Jézus föltámadása viszont ennek a történeti szerepnek a végét jelzi; jelenti azt, hogy a föltámadt Jézus kilép ebből a világból. Egyiket sem lehet természet-tudományi vagy történetkutatói eszközökkel és módszerekkel mérni vagy bizonyítani. Éppen ezért, amikor a Szentírás az örök Ige megtestesüléséről beszél, természetszerűleg kénytelen képet használni. A hitnek ezt a misztériumát nem fejezheti ki konkrét fogalmakkal, hanem — ha úgy tetszik — „mitológikus” elemekkel: „a Szentlélek száll rád és a Magas-

ságbeli ereje beárnyékoz téged...” (Lk 1, 35.) A föltámadásról pedig mégcsak képet sem használ a Szentírás. Magát a föltámasztás tényét, a föltámadás eseményét meg sem próbálja leírni, valamilyen hasonlattal ábrázolni. Ez a hallgatás azonban, főleg ha tekintjük a Szentírásban általánosan szokásos szemléletes beszédmódot, igen nagy jelentőségű. Jelzi a tiszteletet és a meghajlást a szavakkal ki nem fejezhető isteni titokkal szemben. Csak a föltámadás következményeiről beszélnek az Újszövetség egyes könyvei.

Bultmannak azonban csak abban adhatunk igazat, hogy Krisztus föltámadása nem állítható egysorba az ő kereszthalálával, melyet például még Tacitus is leközl. Abban viszont semmiképpen sincs igaza, hogy a föltámadás csupán a kereszthalálnak, illetve a kereszthalál jelentőségének a tanítványok részéről történő megmagyarázása volna, vagyis mintha Krisztus föltámadása csak annyit jelentene, hogy a tanítványok a keresztet a megváltás tényének fogadták el. Amikor Bultmann az Újszövetségnek és benne Jézus Krisztus föltámadásának a hitét ilyenképpen „mitosztalanítani” igyekszik, akkor az ősi apostoli hithirdetést és a keresztény hitet kívánja a mai modern ember számára elfogadhatóvá tenni. Önmagában dicséretes szándék, a valóság azonban az, hogy bármennyire is próbálnók a keresztény hitet, a Krisztusban történt megváltást, az üdvtörténetnek fejlődését és a fejlődésnek Jézus Krisztusban való beteljesedését „érthetővé” tenni, Jézus kereszthalála minden időben, Szent Pál korában éppúgy, mint ma, „botrány” marad. „Botrány és oktalanság” volt a világ számára kezdetről fogva. A „hitetlen Tamás” elbeszélését éppen azért vette be Szent János az evangéliumába, mert akkor is voltak, akik „látni” akartak, akik történeti bizonyítékot követeltek, hitüket érzékelhető jelhez kötötték. Ez a beállítottság ugyanaz, amely Jézus nyilvános működésének idején a hitetlen írástudók és farizeusok lelkében élt, akik szintén „égi csoda-jel” követeltek az Úrtól. (Mk 8, 11—12.) Ezért mondja Jézus Tamásnak: „Boldogok, akik nem látnak, de mégis hisznek.” (20, 29.)

Ma csak azért tűnik föl nagyobbak a „botrány”, mert a modern ember hozzászokott a megismerés és tudás pozitív tapasztalati és kísérleti módon való megszerzéséhez. Ilyen módon hatolt bele a természet titkainak szédítő világába; fedezett föl ezelőtt csak egy-két évtizeddel is hihetetlennek látszó anyagvilági törvényeket és döntött meg évezredek hiedelmeket.

Megoldási kísérletek

A csoda hitének s ezen belül a Jézus föltámadásában vetett hitnek elfogadhatóságát, a modern ember részére történő megérthetőségét háromféle módon próbálták egyes hittudósok elősegíteni. Az első mód a régi *apologetikus* beállítás, amely a föltámadás tényét történetileg bizonyíthatónak tartja és történetkritikailag bizonyítani is próbálta. Látszólag ezt cselekedné Szent Pál is az 1. Kor 15, 3—8-ban: „Elsősorban azt hagytam rátok, amit magam is kaptam: Krisztus meghalt bűneinkért a Szentírás szerint. Eltemették és harmadnapon föltámadt a Szentírás szerint. Megjelent Péternek, aztán a tizenkettőnek, majd egyszerre több mint ötszáz testvérnek jelent meg, akik közül a legtöbb még ma is él, néhány pedig már meghalt. Azután Jakabnak jelent meg, majd valamennyi apostolnak. Mindnyájuk után pedig, mint idétlennek, nekem is megjelent.” Bultmann szerint ezekben a szavakban Szent Pál is bele-

esik abba a „hibába”, hogy Krisztus föltámadását történetileg bizonyítani akarja s ezt ő „fatálisnak” (*Kerygma und Mythos* I. 45. c.) mondja. Ha azonban az apologéták nem is jártak el helyesen, Bultmannak ez az utóbbi feltételezése sem állja meg a helyét. Mert ha valaki nem tartotta „világi” eseménynek Jézus föltámadását, hanem a természetfölötti „eszhaton”-nak, az új „aeon” bekövetkezésének, az éppen Szent Pál volt. Az apostol ugyanis nem történeti bizonyítékokat sorol fel, hanem a föltámadás melletti ősapostoli tanúságtételnek megbízhatóságát, a krisztusi hitnek megalapozottságát akarja bizonyítani. A korintusi levélben Szent Páltól távol áll, hogy „ragyogó beszéddel, vagy bölcsességgel” próbálja Jézus hitét alátámasztani, csupán azt fejt ki, hogy az apostolok Krisztus föltámadása mellett tanúságtétele nem hazugság és nem hallucináció eredménye, nem vak hit, hanem a föltámadt Jézus megjelenései alapján kialakult szilárd meggyőződés.

Merőben más módon és célzattal nyúlt hozzá a kérdéshez a *racionalizmus*. A fölvilágosodás korától kezdve a mai korig számtalan elmélet keletkezett, amellyel Jézus nyilvános működésének csodáit és főleg föltámadását „természetes módon” kísérelték megmagyarázni. A *Reimar Samuel* által felhozott „csalási” teóriától a pszichopatologikus víziók elméletéig mindent megpróbáltak azért, hogy a kereszthalállal pontot tessenek Jézus történetére s a tudomány nevében eltemethessék a föltámadt Krisztus hitét.

A harmadik megoldási módot Bultmann *mitosztalanítási elmélete* kívánja nyújtani. Abból a tételéből indulva ki, hogy csoda lehetetlen és Krisztus föltámadása sem történeti tény, ő a föltámadás egész leírását és hitét a mitológiából származtatja. Szerinte az apostolok húsvéti föltámadás-hite mögött nem lehet és nem is szabad semmifajta tényt vagy történetet keresni. Ennek ellenére azonban — jelenti ki Bultmann — a föltámadás mégis valóság, espedig a hitnek a valósága. Valahányszor ugyanis a keresztesény igehirdetésben fölhangzik a föltámadt Krisztus hite és a hallgatók ezt a hitet magukévá teszik, azaz hívökké válnak, megvalósul a föltámadás. Megvalósul pedig akként, hogy a föltámadt Jézusban való hittel az ember részesül Jézus Krisztus megváltásában s ő reá építi egzisztenciáját. Bultmannak ez az elmélete azonban nem más, mint modern gnoszticizmus. Ha ugyanis Jézus Krisztus föltámadása mögött nincs semmifajta valóság, semmi történeti tény, hanem csupán a mindenkori hívő hitének ilyen értelmű megvallása, akkor az egész kereszténység pusztá ideológiává lesz, amelynek a történelemhez, a történetben született, működött és a keresztfán meghalt názáreti Jézushoz semmi köze sincs. Lehet, hogy Bultmannak ez az elmélete egyesek, főleg az egzisztencialista bölcsélet követői számára megkönnyítheti a hit elfogadását, de ez a hit már nem a Krisztusi hit, nem az Újszövetség hite, hanem egy olyan meggyőződés, amelyet lehet vallani, de elfogadni sem tudományosan, sem az evangélium alapján nem lehet.

Voltaképpen maga Bultmann nem is beszélhet krisztusi megváltásról. A megváltást ugyanis szerinte nem Krisztus kereszthalála szerezte meg az emberiségnek, Krisztus tanítása és működése teljesen független attól a hittől, melyet az Újszövetség képvisel és amelyet az őskereszténység magáénak vall. Emiatt azután Bultmann kénytelen odáig menni, hogy — mint írja — teljesen fölösleges kutatni Jézus eredeti tanítása és életének kerete után, mert Jézus működése és tanítása az őszövetségi zsidóság történetének egy része csupán, mely befejeződött a

Golgotán, miért is a kereszténység nem is vele, hanem a tanítványok húsvéti feltámadáshitével kezdődik. Végső következtetése: a megváltáshoz a názáreti Jézusnak semmi köze sincs, azt az ősegyház adja meg az emberiségnek. Bultmann beszél ugyan arról, hogy a hit Istennek különleges és ingyen adott ajándéka, de végülis a hit nála az egyének egzisztenciális döntése és éppen ezért minden ember saját magának megváltója a döntés következtében elfogadott hit által. (V. ö. R. Bultmann, *Theol. des N. T.-s*, 5. 1—2, o; J. Jeremias, in H. Ristow-K. Matthiae *Der hist. Jesus und der Keryg. Christus* 15—18. o.; u. o. Oscar Cullmann, 266—280 o.) Ebben az esetben tehát a keresztény hit annak az elfogadását jelentené, hogy Jézus Krisztusban az Isten végső és teljes kinyilatkoztatása jelent meg az emberiség történetében, függetlenül azonban attól, hogy Jézus tényleg Megváltó, Messiás vagy egyenesen Isten volt-e. Ezzel Bultmann teljesen kiüresíti az ősegyház húsvéti hitét, amely őskeresztény közösség a Golgotán felfeszített és meghalt názáreti Jézust vallotta Istennek, egyedüli Megváltónak és minden élet forrásának.

Pedig ha a legmodernebb tudományos módszerekkel és a legkritikusabb szemmel is vizsgáljuk a kereszténység történetét és alakulását, akkor is cáfolhatatlan tény, hogy nem Krisztus tanítványainak hite teremtette meg a föltámadt Krisztus alakját, mégkevésbé minden kor hívőjének meggyőződése avatja valósággá Jézus föltámadását, hanem éppen ellenkezően, a húsvéti föltámadás az egyedüli alapja és előfeltétele annak a hitnek, amelyet az első pünkösöd óta a kereszténység vall. Az ősapostoli evangéliumhirdetés elsősorban nem elméletet, nem „ideológiát” ad, hanem a Jézus Krisztusban történt megváltás tényét hirdeti a világnak kezdettől fogva Szent Péterrel: „Izraelita férfiak hallgassátok meg ezt az állításmat: a názáreti Jézust Isten igazolta előttek azokkal a hatalmas csodákkal és jelekkel, amelyeket — mint ti is tudjátok — ő általa művelt köztetek. Ezt a férfit Isten elhatározott rendelése és előre tudása kiszolgáltatta nektek és ti az istentelenek keze által keresztre feszítettétek és meggyilkoltátok, Isten azonban föloldozta a halál bilincseit és föltámasztotta őt.” (*Apcsel* 2, 22—24.)

A két rendíthetetlen pillér

Az ősegyház nem akar alkotni és nem is alkotott mitológiát egy látzólag földrezzállt isteni személlyel kapcsolatban, hanem a Betlehembben született, Palesztinában Tiberius császár uralkodása idején nyilvánosan működő és a végén Jeruzsálemben a keresztfán meghalt Jézusról vallotta és hitte azt, hogy Isten fia volt. A föltámadás hite az ősapostoli ige-hirdetésben nemcsak annyit jelent, hogy az eltemetett Jézus Krisztus nincs a sírban, hogy a diadalm örökélet birtokosa, hanem azt is, hogy emberi természetében is megdicsőült, „átváltozott”. Az Isten jobbján való ülés azt jelenti, hogy Jézus Krisztus az egész világ megváltó királya, aki a halál legyőzésével az emberi természetet az isteni természet dicsőségébe emelte s azzal mindörökké elválaszthatatlanul egyesítette. A föltámadás tehát Isten egyedülálló hatalmának kinyilvánítása, az üdv-történet központja. Jézus halálával és föltámadásával kötötte meg Isten az új és örök szövetséget az emberiséggel. A keresztségben Szent Pál szerint: „Vele (Krisztussal) együtt a halálba temetkeztünk, hogy amint Krisztus az Atya dicsősége által föltámadt a halálból, úgy mi is új életet éljünk. Ha ugyanis halálának hasonlósága által egybenöztünk vele, akkor föltámadásában is úgy leszünk” (*Róm* 6, 4—5.)

Az ősegyháznak ezt a hitét természetesen nem lehet pozitív tudománnyal, vagy történeti kutatással bebizonyítani, de ennek a hitnek valóságos tárgya a történeti názáreti Jézus, a keresztfán meghalt és a feltámadt Krisztus. (V. ö. J. Kremer, *Das älteste Zeugnis*... 88—94). Ezt a hitet azonban nem lehet semmifajta későbbi fejlődéssel vagy mítosz-képződéssel megmagyarázni. Ez a hit elválaszthatatlan Jézus történeti szerepétől és megvan az egyház megalakulásának első pillanatában. Bár mint vélekedjék is valaki az Apostolok Cselekedeteiben található különböző apostoli beszédek szerzőjéről és koráról, nem kétséges, hogy ezek a beszédek alapján azt adják vissza, amit az apostolok az első pünkösdötől kezdve a nagy nyilvánosság előtt hirdettek. (V. ö. E. Haenchen, *Die Apostelgeschichte 1965.*; U. Wilckens, *Die Missionsreden der Apostelgeschichte*, 1963.; W. Thüsing, *Erhöhungsvorstellung und Parusieerwartung*... in: B. Z. 1967. 95—108.) Az a hit, amely ebben a hirdetésben megnyilatkozik, mint már mondtuk, nem lehet természetesen történeti vagy egyéb egzakt tudományos bizonyításnak a tárgya. Helyesen írja W. Bulst, hogy Jézus föltámadása tulajdonképpen „ein Geschehen am Rande der Geschichte” „egy történet a történelem szélén” (in L. T. K. I. 1035), amely időben játszódott le és Jeruzsálemben történt. Ennek a hitnek tehát igen szoros történeti kapcsolatai vannak.

A húsvéti feltámadásnak azonban két szilárd pillére is van, amelyek megcáfolhatatlan történeti tények!

Az egyik pillér az a tragédia, amely nagypénteken a Golgotán játszódott le. Letagadhatatlan történeti tény az, hogy a názáreti Jézust saját népének főtanácsa halálra ítélte, Poncius Pilátusnak, a római császár helytartójának kiszolgáltatta és Pilátus ítélete alapján Jézust nagypénteken megfeszítették. Jézus a keresztfán meghalt és még ugyanazon nap el is temették. Ezt a tényt nem csupán a keresztény források igazolják, hanem római és zsidó források is. Sőt nincs régészetiileg bebizonyíthatóbb történeti esemény, mint Jézus keresztrefeszítésének és sírjának a helye. (C. Kopp, *Die heiligen Stätten*... 1959. 422 kk. o.) Nagypéntek emberileg szólva a názáreti Jézus számára a tökéletes véget, a teljes bukást jelentette. Ha az evangéliumokat olvassuk, akkor világossá válik előttünk az, hogy a golgotai kereszthalál Krisztus tanítványai hitének a csődje is volt. Ha pusztán „történetkritikailag” vizsgáljuk a nagypénteki eseménysorozatot, akkor meg kell állapítanunk, hogy ezt a kudarcot Jézus maga is elismeri, hiszen halála előtt így kiált föl: „Én Istenem, én Istenem! Miért hagytál el engem?” (Mt 27, 46.) Hogy az apostoloknak és a többi tanítványoknak a szívében mi élt, arról mind a négy evangélista félreérthetetlenül tanúskodik. Az emmauszi tanítványok mondása: „pedig mi azt reméltük, hogy ő fogja megváltani a népét”, és a „hitetlen” Tamás története (Lk 24, 21 és Jn 20, 24—29) tökéletesen tükrözi a maroknyi kis Krisztus-követőnek lelki világát. Az evangéliumoknak erre vonatkozó beszámolóit történetkritikailag semmiképpen sem lehet kétségbe vonni. Ezekben az elbeszélésekben ugyanis nincs semmi nyoma a „személyi kultusznak”. Az ősegyház vezetői, Krisztus legközvetlenebb tanítványai nem „sztárok”, nem hősök. Sőt ellenkezőleg, semmi jót sem mondanak róluk az evangéliumi feljegyzések. A „Tizenkettő” közül egy áruló lesz. Kéfa, azaz a „szikla”, átkozódva tagadja meg Jézust. A többiek elfutnak, bezárkóznak a zsidóktól való félelmükben. Egy pár jámbor asszony, Arimateai József és Nikodémus még merészel a temetésre vállalkozni, de az apostolok még ezt sem vállalják. Emberileg ez érthető is. Az Ószövetségben megjövendölt dicsőséges mes-

siás-király képét nem tudták összeegyeztetni az ókor akasztófáján meghalt názáreti Jézussal. Nagypénteken tehát emberi számítás szerint beteljesedett Jézus sorsa és befejeződött, végetért az őt követő kicsiny se-regnek a hite is. *Ez az első történetileg kétségbevonhatatlan tény.*

A második pillér az 50 nappal húsvét után kezdődött ősapostoli hit-hirdetés. Történetileg nem kétséges, hogy a nagypénteken mindenben csalódott és Jézussal mindent eltemető apostolok az első pünkösdkor bátr-an kiléptek a világ nagynyilvánossága elé és a Szentlélek tüzetől meg-itassodva hirdetni kezdték a keresztre feszített, de dicsőségesen föltámadt Krisztusnak a hitét. A hallgatóság egy része gúnyolódik rajtuk és „részegek társaságának” mondja őket; mások megdöbbenve állnak az apos-toloknak ezzel a viselkedésével szemben... Az a Péter, aki a főpap ud-varában háromszor is esküvel tagadta, hogy ismeri Jézust, most a főtá-nács előtt bátran megvallja: „Népünk előljárói és ti vének halljátok: Ha ma egy nyomorékon gyakorolt jótett miatt azért hallgattok ki minket, hogy vajon mitől is gyógyult meg, hát tudjátok meg ti mindnyájan és Izrael egész népe, hogy annak a názáreti Jézus Krisztusnak a segítségé-vel áll ez itt előttetek egészségesen, akit ti keresztre feszítettetek, de akit Isten föltámasztott a halálából!” (Apcsel 4. 8—10.) Szent Péternek ezt és egyéb beszédeit senki sem jegyezte fel gyorsírással, nem vették azokat magnetofonszalagra, de lényegileg így kellett elhangzaniok és ez volt a tartalmuk. Nem kétséges, hogy hűségesen adják vissza azt a diadalmas új lendületet, amely hamarosan betöltötte a római birodalom tartomá-nyait a föltámadt Jézusnak hitével. Krisztus után 58-ban Szent Pál már azt írhatja a rómaiaknak: „A ti hiteteket az egész világon dicsérik.” (Róm 1,8.) Ebben az időben már virágzó krisztusi gyülekezetek vannak Palesz-tinában, de még hatalmasabbak Szíriában, Kisázsia különböző országaiban, Ciprus szigetén, a Balkán félszigeten, Macedóniában és Görög-országban, Itáliában és másutt. Mintegy 30 esztendővel Jézus föltámadása után a pogány Tacitus tanúsága szerint csupán Rómában „hatalmas so-kaságot” végeztetett ki Néro császár Krisztus híveiből. Diadalmasan ter-jedt tehát Krisztus hite annak ellenére, hogy egyáltalán nem volt „ész-szerű” és nem túrt megalkuvást sem hitbeli, sem erkölcsi téren. Abban a korban a keresztfeszített Krisztusban való hit semmivel sem volt kisebb „botrány és oktalanság”, mint a mai korban.

Ha ezeket a pilléreknek nevezett és megcáfolhatatlan történeti té-nyeket egymással szembeállítjuk, akkor a történetkritikus éppen azért, mert oknyomozónak és „kritikusnak” kell lennie, azaz vizsgálódásában a tények mögé kell néznie, szükségszerűen fölteszi a kérdést: mi történt nagypéntek és pünkösöd között?! Valaminek ugyanis történnie kellett, valami döntő fordulatnak kellett bekövetkeznie, hogy a gyáva nyulakból rettenhetetlen oroszlánok lettek, hogy a tanítványokból, akik mindenü-ket elvesztették nagypénteken és az élet legjobban megcsúfolt koldusai voltak, az egész világot gazdagító hithirdetők lettek! (2 Kor 6, 4—10.) Honnan szerezték a hitnek ezt a legyőzhetetlen erejét?!

Egyes kritikusok abból próbálják megmagyarázni a tanítványoknak a hitét, hogy húsvét vasárnap üres volt Jézus sírja. Ez az üres sír adta volna az apostoloknak azt a gondolatot, hogy Jézus holtteste azért nincs a sírban, mert él... Ez a feltételezés azonban hamis és nem magyaráz meg semmit. Az üres sír ugyanis nem jelentett semmit az apostoloknak, az em-mauszi tanítványoknak, de még a leghűségesebb Mária Magdolnának sem. Magdolnának is csak azt a gondolatot sugallta: „Ellopták Uramat és nem tudom, hová tették.” (Jn 20, 2. 13.) Még kevésbé magyarázzák meg az apos-

tolok magatartásának döntő változását esetleges álomlátások, hallucinációk, kényszerképzetek, mert nagypéntek után semmi pszichológiai mozzanat, semmi patológikus állapot sem válthatta volna ki a tanítványok megdönthetetlen meggyőződését arról, hogy Jézus Krisztus él. Már pedig akár hívó, akár nem-hívó valaki, egyaránt meg kell állapítania, hogy az apostoloknak minden kockázatot vállaló kiállása és igehirdetése abból a szilárd meggyőződésből származott, hogy Jézus húsvét vasárnap föltámadott. A húsvéti feltámadáshit nélkül nem képzelhető el és nem is születethetett volna krisztusi egyház. Ez az, amit *történetileg bizonyítani lehet.*

A kérdés csupán az, vajon a két történeti pillér bizonyítja-e tudományosan magát a föltámadást is? A húsvéti hit ténye bizonyítja-e történetkritikailag Jézus föltámadását? Hajdanában az apologetika nyomában a keresztény hívők óriási többsége habozás nélkül igennel felelt erre a kérdésre. Ma másként látjuk ezt a kérdést, és pedig tegyük hozzá, a helyesen értelmezett hitnek, a keresztény „misztériumnak” sokkal de sokkal megfelelőbb, „adekvátább” módon. A két pillér megdönthetetlenül áll, de emberi tudomány, egyenletek, képletek, kísérletek, próbák és ellenpróbák útján a kettőt híddal összekötni nem lehet. A hidat semmiféle egzakt tudományos módszerrel megépíteni nem lehet. A híd egyedül és éppen a hit. Mindaz, amit az újszövetségi iratokban olvashatunk a „Jézustörténet”-ről, hihetővé és elfogadhatóvá teszi az evangéliumot. A két pillér beleágyazza a föltámadt Krisztus hitét a történelembe, de mindez pozitív tudományos vizsgálat számára nem bizonyítja magának a hitnek a tárgyát. Hogy a názáreti Jézus az „Immanuel”, hogy az „ács fiában” velünk és közöttünk van az Isten, hogy a keresztfán függő Jézust nem káromolni, hanem imádni kell, hogy ő az egyetlen felelet az emberiség kínzó problémáira: ezt sem tudomány, sem emberi bölcsélet igazolni vagy bebizonyítani nem tudja. Ehhez hit kell, az egész életünket meghatározó döntés kell, mely már nem az értelemnek, hanem a kegyelemre támaszkodó akaratnak a dolga.

Nem kétséges, hogy a mai kultúremberiség növekvő hányada a történetben még nem tapasztalt Isten-távolságba jutott. Ez azonban csak arra figyelmeztet, hogy még átéltebben és még érthetőbben hirdessük számára az evangéliumot, a húsvéti föltámadás és a megváltó isteni szeretet örömhírét, mint valaha.

HORVÁTH ELEMÉR VERSEI

... ÉS TE, KEDVENCEM ...

... és te, kedvencem, hóvirág, (még barnák bokraink), szép voltál anyáink kezében is. Velel ébredt a legbelső szoba midőn a redőny sebes kis zaja után megtelt harangokkal az ünnep reggele...

A fény velem szaladt a kapuig: legszebb ruhám; s amikor kézen fogtak, másik kezemnél táncolt a falakon. Egy teljes nyáron át.

(Ámbár az orgona később magához csábított, s a rácson átcsőngő rózsacsald.)